

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

URGENT PROBLEMS OF ACCOUNTING DEVELOPMENT IN UKRAINE AND WAYS OF THEIR SOLUTION

Парфентій Л.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри соціально-економічних дисциплін,
Сумська філія
Харківського національного університету внутрішніх справ

Капоріна Т.С.

студентка,
Сумська філія
Харківського національного університету внутрішніх справ

Parfentii Liudmyla

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Socio-Economic Disciplines,
Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

Kaporina T.S.

Student,
Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

Аналізуючи, систематизуючи та узагальнюючи наукові праці багатьох учених, автори статті дослідили сучасний стан бухгалтерського обліку в Україні, який можна охарактеризувати як симбіоз адміністративних та ринкових концепцій, національних та міжнародних стандартів. У статті визначено ключові тенденції розвитку бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Проаналізовано основні проблеми організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. Здійснений у статті аналіз проблем, недоліків та слабких сторін бухгалтерського обліку в Україні дав змогу визначити основні передумови його подальшого розвитку. Стаття містить авторські пропозиції стосовно заходів, вжиття яких сприятиме розвитку системи бухгалтерського обліку в Україні та, як наслідок, підвищенню ефективності діяльності господарюючих суб'єктів та економічному зростанню держави.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансова звітність, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, гармонізація, уніфікація, проблеми розвитку бухгалтерського обліку, Україна.

Анализируя, систематизируя и обобщая научные труды многих ученых, авторы статьи исследовали современное состояние бухгалтерского учета в Украине, которое можно охарактеризовать как симбиоз административных и рыночных концепций, национальных и международных стандартов. В статье определены ключевые тенденции развития бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Проанализированы основные проблемы организации бухгалтерского учета и финансовой отчетности в Украине. Осуществленный в статье анализ проблем, недостатков и слабых сторон бухгалтерского учета в Украине позволил определить основные предпосылки его дальнейшего развития. Статья содержит авторские предложения о мерах, принятие которых будет способствовать развитию системы бухгалтерского учета в Украине и, как следствие, повышению эффективности деятельности хозяйствующих субъектов и экономическому росту государства.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансовая отчетность, Международные стандарты бухгалтерского учета, Международные стандарты финансовой отчетности, гармонизация, унификация, проблемы развития бухгалтерского учета, Украина.

Accounting is one of the key elements that can stimulate or slow down the economic development of the state. It is a kind of "business language", a connecting link between business and decision-makers. Today, the reform of the accounting sphere in accordance with the requirements for users of accounting information is the most important

prerequisite for the effective operation of enterprises. The accounting system should cover the entire complex of financial and economic activity of the enterprise, provide control over the production process and redistribution of material resources, and provide an opportunity to analyze the dynamics of the relevant indicators. However, in recent years, the domestic accounting system has faced significant problems that hinder the realization of its main goal of providing relevant, substantial, truthful, neutral, comparable, and consistent information. In this regard, there is an urgent need to find solutions to these problems. By analyzing, systematizing, and summarizing scientific papers of many scholars, the current state of accounting in Ukraine is studied, which can be characterized as a symbiosis of administrative and market concepts, national and international standards. The article defines key trends in the development of accounting and financial reporting. The main problems of the organization of accounting and financial reporting in Ukraine are analyzed. The analysis of problems, shortcomings, and weaknesses in Ukrainian accounting allowed determining the main preconditions for its further development, namely, the formation of a modern paradigm of accounting and reporting, the differentiation of requirements for financial reporting, the reunification of accounting and reporting, the certification of accountants, and the continuity of their vocational education. The article contains the author's proposals regarding measures, the implementation of which will contribute to the development of the accounting system in Ukraine and, consequently, increase the efficiency of economic entities and economic growth of the state.

Key words: *accounting, financial reporting, International Accounting Standards, International Financial Reporting Standards, harmonization, unification, development problems of accounting, Ukraine.*

Постановка проблеми. Нині реформування сфери бухгалтерського обліку відповідно до вимог користувачів бухгалтерської інформації є найважливішою передумовою забезпечення ефективної діяльності підприємств. Система бухгалтерського обліку повинна охоплювати весь комплекс фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечувати контроль за виробничим процесом та перерозподілом матеріальних ресурсів, а також давати можливість аналізувати динаміку відповідних показників. Однак протягом останніх років вітчизняна система бухгалтерського обліку зіткнулась із суттєвими проблемами, що перешкоджають досягненню її основної мети з надання доречної, суттєвої, правдивої, нейтральної, зіставної та узгодженої інформації. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба пошуку шляхів вирішення цих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку бухгалтерського обліку в Україні досліджували такі відомі науковці, як Ф.Ф. Бутинець, Р.В. Кузіна, С.М. Кулик, О.С. Орлова, О.М. Петрук, І.І. Подоляк, О.В. Радова, В.В. Рєзнікова, М.В. Скочиляс, Я.В. Турчак.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте разом з перманентними проблемами, що притаманні системі бухгалтерського обліку в Україні упродовж досить тривалого часу, одночасно з новими реаліями поступово з'являються нові, що потребують детального вивчення для розуміння їхнього походження та пошуку шляхів їх вирішення.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є розкриття основних проблем розвитку бухгалтерського обліку в Україні та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи зростає значення аналізу ефективних важелів розвитку не тільки вітчизняної економіки, але й системи

бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік є одним з ключових елементів, який може стимулювати або гальмувати економічний розвиток держави. Нині країни з ринковою економікою гостро потребують таких спеціалістів у сфері бухгалтерського обліку, що спроможні ухвалювати рішення на основі ґрунтовного оцінювання основних економічних положень із використанням передових інформаційних технологій обліку.

Бухгалтерський облік – це спосіб суцільного документального спостереження та контролю за господарською та фінансовою діяльністю підприємств й організацій, а також відповідного відображення отриманої інформації. Мета бухгалтерського обліку полягає в наданні інформації користувачам для прийняття оптимальних управлінських рішень. Виходячи з того, що бухгалтерський облік має як науковий (теоретичний), так і практичний (прикладний) аспекти, І.І. Подоляк та М.В. Скочиляс зазначають, що він є водночас і наукою, і мистецтвом, яке спирається на певні принципи та методи [1, с. 140].

Облік як практична діяльність існував з давніх часів і був зумовлений потребами здійснення господарської діяльності. Він є своєрідною «мовою бізнесу», з'єднуючою ланкою між господарською діяльністю та особами, які приймають рішення [2].

Щоби з'ясувати сутність бухгалтерського обліку, слід звернутися до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», в якому зазначено, що бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [3].

Сучасний стан бухгалтерського обліку в Україні можна охарактеризувати як симбіоз адміністративних та ринкових концепцій, національних та міжнародних стандартів. За останні два десятиліття в Україні відбулися зміни в системі

бухгалтерського обліку, спрямовані на її гармонізацію з міжнародними стандартами. Однак реформа бухгалтерського обліку не супроводжувалась необхідними змінами в чинному господарському, бухгалтерському та фінансовому законодавстві. Наприклад, зміни не торкнулися системи організаційних заходів у сфері статистики. Негативним наслідком такої невідповідності є обмеженість бухгалтерського обліку, яка проявляється у використанні подвійного запису та виключно грошового вимірника, пасивному застосуванні принципів так званого професійного судження, пріоритетності податкових правил, неефективності наукових досліджень. Останні, незважаючи на їхню велику кількість та високу якість, залишаються, на жаль, незатребуваними як для нормотворення, так і для практики господарювання [4, с. 786].

Організацію бухгалтерського обліку в Україні не можна назвати досконалою, оскільки вона потребує значної модернізації. Основними проблемами організації бухгалтерського обліку є:

- галузева специфіка обліку та звітності (існують суттєві відмінності щодо застосування вимог національних стандартів підприємствами різних галузей; незважаючи на те, що держава в особі Міністерства фінансів встановлює певні вимоги та стандарти фінансової звітності, контроль за їхнім виконанням перебуває на неприйнятно низькому рівні);

- недосконалість законодавчого регулювання (суттєвим є питання ведення бухгалтерського обліку за національними чи міжнародними стандартами; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» визначає перелік суб'єктів господарювання, які за тим чи іншим критерієм повинні вести бухгалтерський облік за Міжнародними стандартами фінансової звітності (далі – МСФЗ), але це стосується меншої частини підприємств);

- підготовка бухгалтерських кадрів (в Україні необхідним є створення системи постійного підвищення кваліфікації бухгалтерських кадрів, яка б відповідала міжнародним вимогам, а саме стандартам освіти Міжнародної федерації бухгалтерів; метою такої системи є підвищення кваліфікаційного рівня вітчизняного професійного бухгалтера до європейського стандарту, що є загальноприйнятим у міжнародній практиці) [5].

На сучасному етапі міжнародної інтеграції у сфері економіки та господарювання мають місце такі важливі тенденції розвитку бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як зближення, гармонізація, уніфікація правил, облікових процедур, вимог до фінансової звітності, стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктів господарювання на рівні країн ЄС, зближення господарського, бухгалтерського, фінансового законодавства України з урахуванням вимог міжнародних стандартів і законодавства Європейського Союзу [6, с. 308].

Протягом останніх років європейськими державами проведено значну роботу, спрямовану на уніфікацію бухгалтерського обліку. Отже, країни вживають широкий комплекс заходів, покликаний гармонізувати та зблизити національні облікові системи на основі нормативно-правової бази, тому задля усунення неузгодженостей розроблені Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Міжнародні стандарти – це компроміс між особливостями національних бухгалтерських шкіл тих країн, представники яких беруть участь у розробленні цих стандартів. Це документи, що визначають загальний підхід до складання фінансової звітності та пропонують варіанти обліку окремих засобів або операцій підприємств. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (далі – МСБО) є системою принципів, методів та процедур ведення бухгалтерського обліку й складання фінансової звітності. Водночас питаннями стандартизації бухгалтерського обліку займаються декілька міжнародних організацій.

МСФЗ – це цілісна система обліку та фінансової звітності, яка виникла в результаті посилення процесів економічної інтеграції країн, постійно вдосконалюється та узагальнює принципи й правила складання фінансової звітності, а також спрямована на зближення методології обліку та звітності в різних державах. Це досить складна система вимог, принципів, правил та процедур підготовки корисної інформації для широкого кола зацікавлених осіб [4, с. 787].

МСБО мають рекомендаційну природу, тобто не розкривають систему бухгалтерського обліку, а лише визначають загальні правила оцінювання та подання інформаційних даних у фінансовій звітності, тому передусім слід зважати на те, що ними нормуються загально визначені принципи системи бухгалтерського обліку та формування фінансових звітів.

Проблема гармонізації системи бухгалтерського обліку України з міжнародними стандартами полягає насамперед у тому, що система обліку значною мірою підпорядкована податковому законодавству, тому не забезпечує користувачів необхідною інформацією для прийняття ефективних господарських та управлінських рішень [6, с. 298].

Нині мету гармонізації МСФЗ не досягнуто. Незважаючи на досить тривалий період реформування та вдосконалення бухгалтерського та фінансового законодавства, вітчизняній фінансовій звітності притаманні такі недоліки:

- недостатня об'єктивність інформації (причиною здебільшого є суб'єктивізм осіб, що складають фінансову звітність, через що вона містить переважно ту інформацію, яка є вигідною для власників);

- уніфікований обов'язковий формат подання фінансової звітності (регламентується

державою та практично мінімізує можливість здійснення агрегування показників фінансової звітності та їх згортання);

– ненадання змістом фінансової звітності повного обсягу основної інформації за ключовими фінансовими та нефінансовими показниками діяльності підприємства (приводить до зниження якості аналізу майнового стану підприємства та перешкоджає здійсненню реального стратегічного планування його розвитку);

– монетарне (грошове) відображення активів підприємства (інформація про активи в інших одиницях виміру залишається поза увагою фінансової звітності);

– непередбачуваність, неузгодженість, суперечливість правового регулювання фінансової звітності в Україні (зумовлює складність розуміння та порядку застосування нормативних приписів під час складання фінансової звітності);

– спрямування основного орієнтира вітчизняної фінансової звітності на надання інформації для контрольних, фіскальних та статистичних органів (МСФЗ, навпаки, спрямовує звітність на допомогу аналітику, а її користувачами є інвестори, кредиторі, менеджери) [4, с. 787–788].

Р.В. Кузіна систематизує проблеми застосування МСФЗ таким чином:

1) необхідність формування інституційних механізмів, що забезпечують розроблення та впровадження МСФЗ, а також нагляд за їх дотриманням на міжнародному, національному та регіональному рівнях; забезпечення скоординованої роботи цих механізмів;

2) потреба вирішення питання правового впровадження МСФЗ у національну практику;

3) необхідність чіткого розуміння сфери застосування МСФЗ на національному рівні;

4) необхідність вирішення технічних питань, пов'язаних як зі специфікою МСФЗ, так і з національними особливостями [7].

На думку Р.В. Кузіної, зазначені групи проблем є взаємопов'язаними, тому потрібен комплексний підхід до їх вирішення.

Перехід на міжнародну фінансову звітність, як зазначає С.М. Кулик, має допомогти вирішити проблему подвійного трактування норм податківцями та підприємцями, чому сприяють загальноновизнані стандарти. Науковець наголошує на тому, що хоча Податковий кодекс України наближено до бухгалтерського обліку, в ньому згадуються МСФЗ, проте суб'єктам господарювання необхідно вести паралельно податковий облік, облік за П(С)БО та робити трансформацію згідно з МСФЗ [8].

На практиці суб'єкту господарювання, який прийняв рішення про впровадження МСФЗ, необхідно вибрати стратегію такого впровадження та один із можливих шляхів перекладу фінансової звітності на міжнародні стандарти [4, с. 789]:

– трансформація бухгалтерської звітності (статті фінансової звітності, складеної відпо-

відно до національних стандартів, рекласифікуються згідно з положеннями МСФЗ);

– конверсія (ведення паралельно з національними стандартами управлінського обліку згідно з МСФЗ).

Одні суб'єкти господарювання вибирають перший шлях, коли потрібно періодично, раз на квартал або рік, складати звітність згідно з МСФЗ. Інші йдуть шляхом, який дає змогу оперативніше отримувати звітність відразу у двох стандартах, застосовуючи звіти в управлінні та плануванні.

О.М. Петрук вбачає головну проблему національної системи бухгалтерського обліку в тому, що за загальної орієнтації нашої країни на ЄС, де облік є ефективним інструментом впливу на економіку, в процесі реформування бухгалтерського обліку почали використовувати англо-американський підхід до визначення його ролі в економіці, звужуючи його застосування до рівня окремих суб'єктів господарювання. Автор переконаний в тому, що бухгалтерський облік має всі передумови, щоби держава використовувала його як організаційно-економічну систему регулювання (а не управління) економікою [9, с. 11].

Однак для цього потрібно забезпечити виконання основного призначення бухгалтерського обліку, що полягає в наданні достовірної інформації користувачам, що зі свого боку забезпечить порівнянність інформації, яка міститься у фінансовій звітності. Цього можна досягти шляхом чіткої та недвозначної правової регламентації методів та окремих процедур бухгалтерського обліку, а принципи обліку мають застосовуватися виключно у випадках, не передбачених законодавством [7, с. 324].

Сьогодні відбувається активний розвиток недержавних форм власності та різних організаційних форм бізнесу. Водночас має розвиватися бухгалтерський облік, адаптуючись до реалій господарювання. Передумовами подальшого розвитку бухгалтерського обліку в Україні є:

– диференціація вимог до фінансової звітності (суб'єкти господарської діяльності повинні застосовувати єдині принципи оцінювання та розкриття інформації, але обсяг цієї інформації визначається винятково потребами користувачів);

– перегляд теоретичних основ бухгалтерського обліку з урахуванням ускладнення управління, зростання ролі інтелектуального капіталу як ключового чинника конкурентоспроможності, сучасних інформаційних технологій, тобто вивчення сучасних теорій, перегляд предмета й методу бухгалтерського обліку;

– безперервна професійна освіта, сертифікація бухгалтерів, що сприятиме підвищенню їх кваліфікації та престижності професії;

– реуніфікація обліку та звітності, що передбачає відмову від жорстких форм фінансової звітності з обов'язковими кодами рядків і збереження лише загальної структури фінан-

сових звітів та мінімальних вимог до розкриття інформації;

– формування сучасної парадигми обліку та звітності, метою якої є створення інформаційної інфраструктури, адекватної вимогам ринкової економіки в інтересах усіх членів суспільства [5].

Висновки. Сучасний стан бухгалтерського обліку в Україні можна охарактеризувати як симбіоз адміністративних та ринкових концепцій, національних та міжнародних стандартів. На нинішньому етапі міжнародної інтеграції у сфері економіки та господарювання мають місце такі важливі тенденції розвитку бухгалтерського обліку та фінансової звітності як гармонізація та уніфікація стандартів бухгалтерського

обліку й фінансової звітності, господарського, бухгалтерського та фінансового законодавства України з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу. Основними проблемами організації бухгалтерського обліку в Україні є галузеві відмінності обліку та звітності, недосконалість законодавчого регулювання та системи підготовки бухгалтерських кадрів. Вітчизняній фінансовій звітності притаманні такі недоліки, як недостатня об'єктивність інформації, уніфікований обов'язковий формат подання, монетарне відображення активів підприємства, недосконалість правового регулювання та орієнтованість на надання інформації для контрольних, фінансових та статистичних органів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сkochиляс М.В., Подоляк І.І. Сутність та значення бухгалтерського обліку. *Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 11–12 травня 2017 року. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2017. С. 139–141.
2. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку : навчальний посібник : у 2 ч. Житомир : Рута, 2001. 1024 с.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 21.06.2019).
4. Радова О.В. Проблеми адаптації вітчизняної системи бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2017. № 10. С. 786–789.
5. Турчак Я.В. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1817> (дата звернення: 21.06.2019).
6. Рєзнікова В.В., Орлова О.С. Перспективи гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. С. 296–334.
7. Кузіна Р.В. Гармонізація фінансової звітності: міжнародний досвід та українська практика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 721. С. 126–131.
8. Кулик С.М. МСФЗ з 2012 р.: до чого слід підготуватись бізнесу? URL: http://www.deloitte.com/view/uk_ua/ua/a6545b6a73bd0310VgnVCM300000256f00aRCRD.htm (дата звернення: 20.03.2019).
9. Петрук О.М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2006. 29 с.